

1640 TARİHLİ ES'AR DEFTERİ CAM EŞYANIN ADLARI ve FİATLARI

Fuat BAYRAMOĞLU

Türk cam sanatı araştırmaları sırasında varlığından söz ettiğim bir yazma **Es'ar Defteri** üzerinde daha önce vermek ihtimalini bulamadığım bilgileri merhum ve muhterem dostum Prof. Dr. Sabri Ülgener'in anısına ithaf etmek beni mutlu ediyor .Onu sevgi ve saygılarımla anıyorum.

1640 tarihli **Es'ar Defteri'nin** varlığını ilk öğrenişim bundan on küsur yıl önce Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nin nazik şefi sayın Nigar Anafarta'nın cam tarihimizle ilgili belgeleri sağlamaktaki yardımları dolayısıyla olmuştu. 1976'da RCD Kültür Enstitüsünün yayını olarak çıkan «**Turkish Glass Art and Beykoz Ware**» adlı kitabında Osmanlılarda cam tarihi evrelerinden söz ederken Sultan İbrahim (1640-48) dönemine ait bilgiler arasında bu önemli belgeye değinerek önemini vurgulamakla yetinmek zorunda kalmıştım.

Kitabımızın yazılmasından sonra elimize geçmiş olduğu için gereği kadar inceleyemediğimiz belgeden, artık bugün kullanılmadığı ya da başka adlarla anıldığı için ne demek olduklarını gereği gibi anıyamadığımız hususların incelenmesine değin -camlarla ilgili kısmının- bir fotokopyasını kitaba koymakla yetinmiştim. (Bakınız : Fuat Bayramoğlu, **Turkish Glass Art and Beykoz-ware**, İstanbul, 1976. s. 53-54 ve belgeler kısmında **Es'ar Defteri'ne** ait tipki basımlar).

Fuat BAYRAMOĞLU

Bu önemli kitap yenilerde iki incelemenin konusu olmuştur :

1 - Prof. Dr. Yaşar Yücel- a) 1640 Tarihli Es'ar Defteri - Tıpkıbasım; b) 1640 Tarihli Es'ar Defteri - Metnin Türk harflerine çevirisi ve Değerlendirilmesi. Ankara, 1982.

2 - (Prof. Dr.) Mübahat S. Kütükoğlu - Hazırlayan : Osmanlılar da Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri. İstanbul, 1983.

Bu yayınların ikisi de yararlı ve değerli bilgiler vermekte ve bu önemli kaynağı inceleyicilerin ve araştırmacıların istifadesine ulaştırılmaktadır.

Özellikle Prof. Dr. Yaşar Yücel, Defter'in tümünün tıpkı basımını vermek suretiyle bu metne kolaylıkla ulaşabilmemizi sağlamış olmakta, II. ciltte de metnin Türk harfleriyle çevirisini ve değerlendirilmesini vererek tıpkıbasımın okunmasındaki güçlüklerin çözümüne katkıda bulunmaktadır.

Sayın Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu'nun kitabı daha sonra yayımlanmış, kitapta narh müessesesi ve tarihimizdeki narh defterleri ile 1640 tarihli Es'ar Defteri hakkında yararlı bilgilere yer verilmiş, defterin kitaplıklarımızda mevcut iki nüshasının karşılaştırılması ile meydana getirilen bir metin yayımlanmıştır. Bu metnin tablo halinde tertiplenmiş olması suretiyle okuyucu için daha da pratik bir yöntem izlenmiştir.

Eski Osmanlıca metinlerin okunmasıyla uğraşanların bildiği bir gerçek vardır: Zamanımızda bir çok eşya adları, kavramlar ve benzerlerini anlatan sözcükler artık kullanılmadıkları için okunmalarında büyük zorluklarla karşılaşmaktadır. Böylece sözcüklerin anlam ve okunuşlarını gösterecek sözlüklerin de bulunmayışı bu zorluğu bazan yenilmesi olanaksız hale getirmektedir. Örneğin dilimizin en eski metinlerinden biri olan bir kitabın adı bile -hatırladığım kadarıyla- bilginlerimizce ilkin **Hibet-ül-Hakayık**, bir süre sonra **Aybet-ül-Hakaayık** olarak okunmuştu. Şimdi bu kitabın adının **Atebet-ül-Hakayık** okunması gerektiği genellikle kabul edilmiş görünüyor. Bir kelimenin okunması bakımından benim de uğradığım güçlükten örnek vereceğim.

Fuat BAYRAMOĞLU

Türk Cam Sanatı ve Beykoz İşleri adlı kitabımın Türkçe ilk metnini yayımlarken 1845 tarihli bir belgede geçen İğnâd tuğlası (s. 22) sözcüğünü okuyabilmek için -ilkin ne olduğunu öğrenmek de dahil- baş vurduğumuz sözlüklerin hiç birisi yardımcı olamamış ben de bu (elif, gaym, nun, elif ve dal ile yazılan) sözcüğü ا غ ن ا د ağ-nad (?) yazmış ve tereddüdümü belirtmek düşüncesiyle(?) işareti koy muştum. Kitabın İngilizce yayımı sırasında bu yanlış düzeltmek, daha doğrusu kelimenin ne demek olduğunu ve asımı öğrenmek olasılığını buldum. Topkapı Sarayı arşivindeki belgelerin incelenmesi sırasında rastladıkları kelimelerin anlamlarım not eden rahmetli araştırmacılarından Ord. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı ve İbrahim Kemal Baybora'nın yayımlanmamış bir sözlük müsveddelerinden bu sözcüğün İğnad tuğlası okunması gerektiğini ve 150-160 yıl önce İgnat Nekrasa adlı bir kişinin önderliğine Osmanlı imparatorluğuna sığınmış Manyas Gölü yöresine yerleştirilen Rus Kazaklarının imal ettikleri tuğla çeşidi olduğunu öğrenebildim (s. 62 ve 104).

Bu türden olmak üzere 1640 tarihli Es'ad Defterinin Türk harfleriyle metni saptanırken her iki değerli Profesörümüzün de bazı güçlükleri yenememiş olmaları mazur görülme ve fazla abartılmamak gerekir sanırım. Sayın Kütükoğlu'nun kitabı daha sonra yayımlanmıştır. Yazan, ayrıca Prof. Yücel'in eseri dolayısıyla bazı kişisel üzüntülerini dile getirmekle birlikte Türk harflerine çevirilerini eleştiren bir bibliyografya yazısı da yayımlanmış bulunur (Bakınız : **Türk Kültürü Dergisi**. Sayı 229, yıl XX. s. 451-455).

Bu yazımın konusu tabiatıyla bu iki araştırmamanın mukayesesi veya eleştirisi değildir. Ancak bir noktaya parmak basmak ve eski metin çevirileri hakkında yapılacak eleştirilerde ve varılacak hükümlerde insafli ve dikkatli olunmasında zorunluk bulunduğu işaret etmek maksadıyla bazı düşüncelerini yukarıdaki bir kaç cümleyle özetliyerek konuya girmekte yarar gördüm.

1640 Tarihli Es'ar Defteri'nin hazırlanış nedenine pek kısa bir şekilde değinecek olursak bunun bir özetini onun önsözünde buluruz.

Sultan İbrahim, (1640-1648) şehzadeliği sırasında sarayda sürekli korku içinde, hapiste gibi yaşamış, bu nedenle sağlığının ve sinir-

lerinin bozukluğuna ve sağlam bir eğitim ve öğrenim görmemiş olmasına rağmen padişahlığının ilk yıllarında, veziri Kemankeş Kara Mustafa Paşanın yardımıyla İstanbul halkının kıtlık çekmemesi, maliyenin düzenlenmesi ve vergilerin adaletle alınması için ferman çıkarmıştır. Bu çalışmalar cümlesinden olarak 17 Ramazan 1050 h. (31 Aralık 1640) tarihinde yapılmış bir para ayarlanması münasebetiyle hazırlanmış olan Es'ar Defteri: (...envâ-ı emtia ve cemî'i eşyânın eshabı ve ehl-i hurefin (şeyh ve) kethüda ve yiğitbaşları ve sair ehl-i vukuf ve bi-garaz müslimin ihzar olunub ba'de'l-müşâvere cümlenin icmâ' ve ittifakları ile her metâ'm kıymeti ba'de'l-hisâb tahmîn-i sahih ile tahmin olunub bi-fazli'llâhi te'âlâ nicesinin bahâsı nisfına inüb ve ba'zısının sülüs ü sülüsân üzere kıymetlerinden birer hisse ihrâc olunub ihtimâm ü dikkatde dakika fevt olunmayub vech-i âti üzere şerh (narh) verilüb ana göre bey' ü şirâya karar verilmiştir.) Anlamı özetle şöyle oluyor: Her malın değeri hesaplandıktan sonra doğru bir tahmin yapılp bir çoklarının fiatı, yarısı ve kimisinin de üçte bir ve üçte ikisi üzerinden değerlerinden bir pay çıkarılarak yazılmış ve ona göre alınıp satılmalarına karar verilmiştir. Bu iş için de eşya ve malların sahipleri ve ticaret ve sanat erbabının şeyhleri, kahyaları ve yiğitbaşları ve başka bilirkişiler ve tarafsız Müslümanlar çağırılıp görüşüldükten sonra hepsinin icma ve ittifakları ile karar verilmiş.

Bu konuda burada daha geniş bilgi vermek yerine isteyenlerin sözünü ettiğim iki değerli incelemeye başvurmalarını öneririm. Benim üzerinde özellikle durmak istediğim konu Es'ar Defteri'nin Camcılık ve cam tarihi ile ilgili bölümüdür. Bu bölüm ES'AR-I ŞİŞECİYAN adını taşır ve yazmanın 81a, 81 b ve 82 a yapraklarıdadır. Bu kısımda çeşitli boy ve nitelikleriyle ayrı ayrı fiatları, gösterilen kırkı aşkın eşya ve ayna adı sayılmaktadır. Bunların Türk harflerine çevirilişi ile gerekli kimî açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

İki Profesörümüzün okuyuşlarına da başvurmak ve bunları karşılaştırmak yolu ile daha sağlıklı ve doğru bir metin elde etmeğe çalıştım.

Saym Kütükoğlu'nun liste halinde düzenlediği için daha kolay izlenilebilen Narh Defterindeki eşya ve mamüllerin ben de bir liste halinde sunulması yöntemini yeğliyorum.

Prof. Kütükoğlu Defter'in kitaplıklarımızda mevcut iki nüshasını incelemiş olduğu için saptayabildiği metin daha tatminkâr ol-

1640 Tarihli Es'ar Defteri Cam Eşyanın Adları ve Fiatları

maktadır. Zira, okunması şüpheli olan sözcüklerin ikinci bir metinle karşılaştırılması yarar sağlamıştır. Bununla beraber bütün okuma zorlukları yenilebilmiş değildir. Bu noktalardan bazıları hakkında liste üzerinde gerekli açıklamalar yapmağa çalışacağım.

ES'ÂR-I ŞİŞECİYAN

	danesi	akçe
1— Billur iki kuşaklu altunlu s ü r â h (i)		
şişenin, âlâ büyük boyu	»	30
orta boyu	»	9
küçük boyu	»	8
2— Billur müzehheb nakışlı, kapaklı sultânî şerbet kâsesi	»	25
3— Billur şeshâne altınlı, üç emzikli (münakkaş) çiçek bardağı	»	25
4— Billur müzehheb nakışlı, kapaklı (şerbet) maşraba	»	25
5— Billur şeshâne iki kat çiçek şişesi	»	10
6— Billur alaca ve sâde çiçek şişesi	»	3,5
7— Def'a, billur alaca ve sâde küçük boy çiçek şişesi	»	2,5
8— Billur alaca nar şişesi	»	7
9— Billur iki kuşaklı kandil-i kebir	»	8
10— Billur beyaz alaca kandil-i kebir	»	3,5
11— Kibâra mahsus billur-ı münakkaş yel fânûsu	»	240
12— Mâi billur üç kuşaklı çiçek şişesi	»	25
13— Billur küçük ibrik	»	3
14—(81b) Orta boy billur kandil	»	2
15— İstanbul işi sırça küçük kandilin	»	1,5
16— Bir vakıyye alur (sırça) şişe	»	2
17— On vakıyye alur büyük boy hasırlı şişe	»	16
18— Beş vakıyye alur hasırlı şişe	»	8
19— İki buçuk vakıyye alanı	»	4

Fuat BAYRAMOĞLU

	danesi	akçe
20—	Bir buçuk alanı »	3
21—	Billur ağzı kurşunlu şişe »	15
22—	Alaca ve şeşhâne küçük boy billur sandık şişesi »	8
23—	Ağzı kurşunlu billûr çar-kûşe sandık şişesi »	20
24—	Leh'den gelen iri boy ağzı kurşunlu billur sandık şişe(si) »	18
25—	Leh'den gelen billur beyaz saka(?) »	14
26—	Sırçadan kubbe cam şişe(si) »	3
27—	Büyük boy kapaklı billur âyine »	70
28—	Orta boy billur âyine »	35
29—	Ceviz ağacı taraklı (z a r f l u) küçük boy billur âyine »	20
30—	Kemiklu billur Kadırğa fânûsu »	30
31—	Teneke zarflu evren pulu [Evrenbolu-Evren yolu]fânûs-ı kebîr »	17
32—	(82a) Orta boyu »	14

Â Y İ N E

33—	Bütün tahta, billurdan, büyük boy gümüş varaklu âyine »	70
34—	Orta boyu »	20
35—	Küçük boyu »	13
36—	Yarım tahta, billurdan, iri boy mukavva zarflu taraklı (?) âlâ billurdan âyine »	75
37—	Üçü bir tahtadan z a r f l u âyine »	50
38—	Dördü bir tahtadan zarflu âyine »	34
39—	Küçük mihrablu ve zarflu âyine »	27
40—	İki kapaklu deste işi sahtiyandan mukavva âyine »	80
	—Telâtinden olan dahi bu bahâyadır—	
41—	Ceviz ağacından kenarı kemiklu berber âyinesi (âlâ) »	70

1640 Tarihli Es'ar Defteri Cam Eşyanın Adları ve Fiatları

		danesi	akçe
42—	Evsatı	»	60
43—	Ceviz ağacından iki kapaklu eni üç rubu', billurunun eni iki rubu' âyine	»	117
44—	Alçak billurdan gümüş varaklı battal boy âyine	»	37

Bu şekilde ortaya çıkardığımız listede açıklanması zorunlu ve yazmalar ile iki proseföürün okuyuşları arasında yeğlenmesi gerekli noktalara dair madde başlarına koyduğum sayılara atıf yaparak düşüncelerim aşağıda sunulmuştur :

1 — S ü r a h i okunmuş olan kelimenin noktasız, ha harfiyle yazılmak gerekirken hı ile noktalı ve s ı r â h okunacak şekilde yazılmış olması- eğer saf, halis şişe denilmek istenmemişse- yazıcıların imlâ yanlışlığı olmalıdır. Filhakika imlâda bir çok yanlış ve dikkatsizlikler yapılmış olduğu görülüyor.

3 — Billür şeshâne altunlu (veya alınlı) üç emzikli (münakkaş) çiçek bardağı açıklanmağa muhtaç bir ifade görünüyor. Çiçek bardağı vazoya olacağına göre bunun nakışlı olması yanında, şeshâne altunlu üç emzikli billürdan olması kayıtları bugünkü vazolarımız göz önüne alınca tasavvuru güç geliyor: Altı köşeli üç emzikli nakışlı bir vazoya... 5 — Billür şeshâne iki kat çiçek şişesi de öyle bir vazoya!

11 — deki Kibâra mahsûs billür-ı münakkaş yel fânusu, 240 akçe olan çok yüksek değerinde bir f â n û s, lâmba şişeleri üzerine geçirilen ve k a r p u z da denilen şeylerden farklı bir fânus olmalıdır. Normal fânuslu kristal şamdanların açık havada rüzgârdan sönmelerini sağlamak üzere ikinci bir fânus olarak üzerlerine geçirildiğini İran'da gördüğümüz, nakışlarla yazılarla bezenmiş büyük şeffaf veya renkli kristalden yapılmış koruyucu fanuslar türünden olduğunu tahmin ediyorum. Koleksiyonumda İran'dan alınmış böyle bir fanusun boyu 51 cm. ağız çapları 17 cm. ve ortadan çevresi 70 cm. dir. Üzerinde süslemeler ve Farsça mısralar işlenmiş ve o da bir Kibâra, yani büyüklere -mahsus billür-ı münakkaş fânusu)dur.

24 ve 25— numaralarda (Leh)den gelen kurşunlu billür s a n d ı k şişe ile beyaz s a k a veya s a f a 'mn Polonya kökenli üze-

Fuat BAYRAMOĞLU

rinde ve gerçek anlamları dolayında yaptığım araştırmalardan tatmin edici sonuç alamadım.

Polonya ile bağlantıları hakkında bilgisine baş vurduğum merciler adma Basın Ataşeliğinin 1976 yılında vermiş olduğu bir yanıtta, Polonya İlimler Akademisi Başkanı Prof. W. Novski'ye atıfla: «Bu konuda kaynak yetersizliği mevcut olduğunu, çok sayıda cam mamulleri Krakow şehrinde Koşice, Prešov, Dobřečín, Koloşvar, Varadin gibi şehirlere, ayrıca da Macaristan'dan Krakow'a gönderildiğini ve Krakow tüccarlarının Polonya cam mamulleri ihracatı veya batı Avrupalı malı olan camların reeksportu önemli rol oynadığını belirtmiştir» denilmiş, fakat Osmanlı İmparatorluğuna yapılan ihracat hakkında hiç bir bilgi verilmemiştir.

Prof. Kütükoğlu, kitabına eklediği bir sözlükte, Saka hakkında «İki kulplu su testisi» Safa için de «Toprakta yapılan su kabı, maşraba» açıklamaları verilmiş. Yazarın, Türk Dil Kurumu'nun *Derleme ve Tarama Sözlüklerine* dayanarak verdiği bu bilgilere göre bu maddede adı geçen eşyanın (Polonya'dan gelen kristal beyaz su kabı) olduğu sonucuna varmak gerekiyor! Böyle mamüllerin müzelerimizde, örneği Topkapı Sarayı Müzesinde ya da envanterde bulunup bulunmadığı aşatırmağa değer...

27— de sözü edilen (Büyük boy kapaklı billûr âyîne) ile 29-da (Ceviz ağacı taraklı [zarflu] küçük boy billûr âyîne) ile anlatılan ayınaların, ayrıca AYNALAR bölümündeki bazı terimlerden çıkan anlamların üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Defterin imlâsında eski harflerin birbirine karışacak biçimde yazıldıkları görülüyor: Başta ve ortada (B ب) ile (P پ) ve (Y ی) harfleri, (D د) ile (R ر) ve (Vav و) harfleri, (Tı ط) ile (Zı ظ) ve nihayet (F ف) ile (Kaf ق) bazan ayrılamıyacak kadar birbirine benzer yazılmıştır. Bu sebeple, örneğin 31 nuraında sözü edilen evren pulu terimi iki yazarımız tarafından ayrı ayrı, ve Evren yolu (Prof. Yücel) ve Evrenbolu (Kütükoğlu) şeklinde okunmuştur. 36-daki Bâdem tahta'daki iki harf de değişik okunmak gerekmektedir; Yarım tahta okunması yerinde olur. Esasen 33-de Bütün tahta ve 37-de Üçü bir tahtadan, 38-de Dördü bir tahtadan deyimlerinden de anlaşılıyor.

(Dal د) harfi kimi yerde (Vav و) gibi yazılmamış olmakla beraber (Vav) okunması gerekmektedir: **Daraklu** sözcüğü **Varaklu** okunmalıdır. Bunun gibi (Taraklı) olarak okunan sözcüğün de (Taraflı) ya da daha büyük bir olasılıkla (Zarflı) okunması yerinde görünüyor. Taraklı kelimesine ne anlam vereceğimizi kestirmek mümkün değil; sözlükteki karşılıkların hiç birisi (Ceviz ağacı taraklı billûr âyîne)yi bize anlatamıyor. Bunun gibi (Teneke taraklu Evren bolu fânûs-ı kebîr) de anlaşılmaz bir deyim oluyor. Bu nedenle **t a r a k l u** okumak yerine **tarafllu** veya **zarflu** okumak ve bu deyimlerin ilkinden (çerçeveli) ikinci okunuştan da (mahfazalı) anlamı çıkarmak yerine olacaktır düşüncesindeyim.

EVREN PULU deyimine gelince, bu deyim bir has isim değildir. Yazıcı **evren** kelimesini harekelediği için doğru okunmasını sağlamış, fakat ikinci kelimedeki ilk karfi **bolu** ya da **yolu** okunacak şekilde yazmış. Aslında **pulu** olmak için (B) nin altına üç nokta koymalıydı. Ama bunu defterin hiç bir yerinde yapmamış. Örneğin (Kapaklı) sözcüğü (Kabaklı) yazıldığı gibi (Buçuk), (Çiçek) ve (Küçük) gibi üç noktalı harfler hep tek noktalıdır.

(**Lehçe-i Osmani**- sayfa 140) **Ören**: eski divar, şehir ve kale virânesi; **ören** gülü- nesteren; **ören pulu**- tâlk-ı ebyaz... (**Burhân-ı Katı'**- 110 ve 415. sayf.) **Talk** ve **Berkak** kelimelerinin karşılığında ilginç bilgiler veriyor: (**TALK**-Halk vezninde bir cevher-i ma'denidir. Arabîde Kevkebü'l-arz ve Türkîde Evren pulu derler. Mahlûlünü tilâ bedene âteş tesirine mani'dir). (**BERKAK** Kaf'la Zerdek vezninde Evren pulu ki **Talk** ve **Zer-varak** dahi derler).

Kelimenin **Ören** yerine **Evren** okunmasını Es'ar Defterini yazan da sağlamıştır. Bu bakımdan Türk Dil Kurumu, **Tarama Dergisi** de kuşkularımızı gidermektedir: (Evren pulu: Mika, talk) (Mika : Evren pulu [Fa.] Berkak).

Yeni, ayrıntılı büyük sözlüklerden **Pars Tuğlacı: Okyanus-Türkçe Sözlük**, İstanbul, 1971, de Evren pulu'nu şöyle açıklamaktadır :

Evren pulu, b.i. «**Silico-aluminate de potasse**» tan ve demir veya «**magnesie**» den bileşik parlak bir taş olup, ince yaprak halinde tabakalardan oluşmuştur. Bunun bir cinsi, toz haline getirilerek bazı sanat işlerinde de kullanılır. Ateşe dayandığından soba ve fırınların ateşini görmek için kapaklarına cam gibi takılır. [Osm. Talk, mika; Fr. Talc, mica] Eşanl. mika. (c. I, s. 767).

Bu bilgilerin ışığında (Teneke zarflı veya taraflı evren pulu fânûs-ı kebîr), dış tarafı tenekeden yapılmış mika pencereleli bir tür büyük fânûs, gemici feneri gibi bir şeyi anlatmış oluyor. Filhakika f â n û s kelimesi lâmba karpuzu dediğimiz cam fânûsları ifade ettiği gibi elde taşınan, cam, deri veya muşambadan yapılmış fenerleri, kadirgalarda kullanılan gemi fenerlerini de kapsamaktadır. Nitekim Es'ar Defteri'nde şu deyimleri görüyoruz: (Kibâra mahsus billûr-ı münakkaş Yel fânûsu) (Kemikli billûr Kadırga fânusu). (Bâsban fânûsu) ki deri kaplı bedelleri veya fânus sahibinin malı ise yeneden deri geçirmek fiatları saptanan, bekçilere mahsus büyük veya elde taşınan küçük fenerleri ifade etmektedir.

Aynalarda (bütün, yarım, üçü bir, dördü bir tahtadan, billûrdan gümüş varaklı ayna) (Küçük mihrablu ve zarflu ayna) (İki kapaklı deste işi sahtiyandan mukavva -yani takviye edilmiş- ayna) vb. deyimler az çok anlaşılıyor. Bu arada 43- numarada sözü edilen (Ceviz ağacından iki kapaklı eni 3 rubu', billûrunun eni 2 rubu' ayna)nın 117 akçe gibi yüksek bir değerde olduğu görülüyor.

[Bilindiği gibi cam aynalar XVI. yüzyılın başında Venedik'te geliştirilmiş, yapım ticarî bir mahiyet almasıyla madenî aynaların yerine geçmiştir. O devirlerde Venedik aynalarının değeri hakkında Britannica ansiklopedisinde verilen bilgiyle yukarıda 117 akçe değer biçilen boyca pek büyük olmayan, ayna mukayese edilebilir: «Fransız Bakanlarından Jean Baptiste Colbert'in (1619-1683) eşyaları arasında bulunan gümüş çerçeveli 46 inç X 26 inç boyutlarındaki bir Venedik aynasına 8,016 lira (Frank) değer biçilmiş. Halbuki Raphael'in bir tablosu için 3000 lira gibi daha düşük bir fiat konmuştur.» Ene. Brit.; XV/593 A].

Billûr-kristal-aynaların daha değerli oldukları gibi, alçak billûrdan olanları battal boy oldukları halde yarı değerde gösterilmektedir.

Aynaların kapaklı veya mahfazalı olmaları onların korunması için olduğu gibi, bazı inançlarla da ilgili olmalıdır.

Es'ar Defteri'nde kristal ve adi cam (billûr ve sırça) fiatları ile ilgili bir kısa liste daha görülmektedir. Bu liste evvelce züyûf akçe ile alınıp satılan eşya ve malzemenin yeni çıkarılan temiz akçe ile

1640 Tarihli Es'ar Defteri Cam Eşyanın Adları ve Fiatları

fiatlarının tesbit edildiklerine dair olan bölümlerdedir; safiha yani pencere camı halinde billûr ve sırça boyut ve fiatlarına daırdır: (yaparak 139 a - 139 b).

BAHÂ-İ CÂM-İ BILLÛR MA'A SIRÇA

Bahâ-i Cam-ı billûr, battal			Bahâ-i câm-ı billûr, kebîr		
Tûl	Aded	Arz	Tûl	Aded	Arz
18	1	15	14	1	12
Kıymet	————— 240		Kıymet	————— ?	
Bahâ-i câm-ı billûr, vasat			Bahâ-i câm-ı billûr, miyâne		
Tûl	Aded	Arz	Tûl	Aded	Arz
12	1	8	9	1	8
Kıymet	————— 35		Kıymet	————— 20	
Bahâ-ı câm-ı billûr, sagir			Bahâ-ı câm-ı sırça	Bahâ-ı câm-ı sırça	
Tûl	Aded	Arz	kebir, adet	sagir, adet	
8	1	7	Tûl-6	Tûl-p,5 çarşı	
Kıymet	————— 10		Kıymet	————— 2	